

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ АПН УКРАЇНИ

На правах рукопису

ЛІСОВА СВІТЛАНА ВАЛЕРІЇВНА

ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ
ПРАЦІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ
ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

13.00.01 – теорія та історія педагогіки

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ - 1996

00752597 (Z)

Дисертація

Робота виконана в Інституті

- Науковий консультант - дійсний член АПН України
доктор педагогічних наук,
професор Ярмаченко Микола
Дмитрович
- Офіційні опоненти: - доктор педагогічних наук,
професор, член-кореспондент
АПН України
Бондар Віталій Іванович
- доктор педагогічних наук,
професор
Левківський Михайло Васильович
- дійсний член АПН України,
доктор психологічних наук,
професор
Моляко Валентин Олексійович
- Провідна установа - Волинський державний університет
ім. Лесі Українки

Захист відбудеться "13" вересня 1996 року о 14 годині ..
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 01.32.02 в Ін-
ституті педагогіки АПН України за адресою: 252001, м. Київ,
вул. Трьохсвятительська, 8.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій частині
інституту педагогіки АПН України.

Автореферат розіслано "10" 08 1996 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради Легкий М.П.

ЛНБ ім. В. Стефаніка
АН України

І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ. Докорінна перебудова нашого суспільства помітно впливає на зміни в галузі народної освіти, висуває нові завдання перед загальноосвітньою і професійною школою. Досвід економічно розвинутих країн переконує в тому, що в умовах ринкових структур і відносин у центр педагогічних зусиль все більше зміщуються завдання трудового виховання учнівської молоді. Однією з провідних цілей школи в новій соціально-економічній ситуації стає створення науково-педагогічних, методичних, матеріально-технічних умов для високого рівня професійної підготовки молодого покоління: готовності жити і працювати в сучасному динамічному і відкритому суспільстві. Сучасному працівникові необхідний такий рівень загальноосвітньої і професійної підготовки, який дозволив би йому швидко освоїти нову техніку, ефективно її використовувати і вдосконалювати.

Висока культура праці, саме формування культури праці є системоутворюючим, інтегративно-комунікативним компонентом всієї системи виховання і освіти в інформатизованому суспільстві. Без цього ні про соціальну, ні про економічну, ні про екологічну стабільність не може бути мови. Бо саме культура праці як найвище втілення індивідуального і суспільного досвіду, організації і гармонізації життєвих відносин людей у базисній сфері їх життєдіяльності дозволяє своєчасно, в цивілізованих формах передбачити, запобігти і вирішити колізії, що виникають тут.

Формування культури праці в загальноосвітній школі є однією з головних умов становлення особистості підростаючого покоління. В цьому складному процесі, який здійснюється з урахуванням результатів фундаментальних і прикладних науково-педагогічних досліджень, виявляються і розвиваються творчі і естетичні здібності

учнів, цілеспрямовано збагачуються їх загальнотеоретичні, загальнотехнічні і спеціальні знання, уміння і навички, відкриваються нові можливості для формування професійної майстерності, раціоналізаторської і винахідницької діяльності.

Загальнотеоретичні, загальнотехнічні і спеціальні знання - важливі компоненти культури праці. Без них трудова діяльність на сучасному виробництві неможлива. Чим вищий рівень знань у робітників, тим ефективніша їхня праця. У зв'язку з цим підкреслимо, що турбота про поліпшення професійно-технічної підготовки, зростання професійної майстерності, загальноосвітнього рівня учнівської молоді - важлива умова оновлення нашого суспільства. Високий рівень освіченості, загальної культури, вихованості молодого робітника має прямиий зв'язок із прагненням до творчого, естетичного змісту своєї майбутньої праці. Освічення учнів естетичними критеріями праці, активне використання їх в оціночній діяльності робить працю інтелектуально і емоційно насиченою, сприяє формуванню і розвитку естетичних здібностей, виробленню навичок і потреб вносити елементи краси у власну працю. При такому підході по-новому постає роль вчителя, діяльність якого спрямована на забезпечення високого рівня трудової підготовки молодого покоління до життя.

Звідси і актуальність теми.

С Т А Н П Р О Б Л Е М И. Проблема формування культури праці для сучасної педагогічної науки не є новою. Термін "культура праці" в педагогічній літературі почав вживатися з середини ХІХ століття, хоча окремі елементи культури праці розглядалися і раніше. Світовою педагогічною думкою залишено велику спадщину з проблем трудового навчання, виховання і всебічного розвитку молодого покоління. Ці проблеми пов'язані з питаннями, які ста -

вали перед людством на протязі всієї історії.

Питання трудової політехнічної освіти, поєднання навчання з продуктивною працею як основної умови всебічного розвитку особистості висвітлювались у працях Томаса Мора, Томмазо Кампанелли, Жан-Жака Руссо, І.Г. Песталоцці, Роберта Оуена.

Великого значення проблемі поєднання навчання з продуктивною працею, формуванню практичних умінь і навичок надавали відомі вчені Росії / ХІІІ - перша половина ХІХ ст. / В.М. Татищев, В.І. Гемін, М.В. Ломоносов, І.І. Бецький. У 60-90-ті роки ХІХ століття питання трудового навчання і його зв'язків із вихованням молодого покоління висвітлювались у працях К.Д. Ушинського, М.Г. Чернишевського, Н.Х. Веселля, Н.А. Корфа, К.Ф. Цируля та ін.

Дальший розвиток теорії виховання учнів, формування у них елементів культури праці здійснювався П.П. Блонським, К.С. Шацьким, А.С. Макаренком, В.О. Сухомлинським.

Питання всебічного розвитку особистості засобами політехнічної освіти, формування культури праці розроблялись також П.Р. Атутовим, С.Я. Батишевим, С.Е. Матушкіним, В.М. Мадзігоном, Н.Г. Нічкало, В.А. Поляковим, М.С. Скяткіним, А.А. Шибановим.

Методологічні і технічні аспекти формування культури праці стали предметом аналізу в роботах Б.Н. Адаскіна, С.В. Журавля, Д.М. Зембицького, В.П. Струманського, М.П. Тименка, М.Б. Ханіна.

Дослідженню психолого-педагогічних особливостей формування культури праці присвячені роботи Т.Н. Боркової, Т.В. Кудривцева, Е.А. Мілер"яна, Е.А. Фаропонової, В.В. Чебишевої.

Згадані дослідники зробили вагомий внесок у вивчення конкретних питань, що стосуються цієї проблеми. Проте методологічної праці, яка б передбачала формування культури праці на кожному етапі загальноосвітньої школи, немає. На незадовільному

стані цієї проблеми позначилися такі обставини:

по-перше, вчителі початкових класів мають слабкі знання з методики трудового навчання, але щоб виховувати творчу особистість із високою культурою праці на першій ступені навчання, необхідно досконало володіти методикою трудового навчання, проводити уроки на високому професійному рівні;

по-друге, відсутня така методика, яка допомогла б на вузівському етапі формувати творчу, активну особистість майбутнього вчителя, що відзначається високим рівнем культури праці, системою загальнотеоретичних і політехнічних знань, умінь і навичок;

по-третє, виникає гостра необхідність у пошуках шляхів і засобів активізації діяльності вчителів трудового навчання загальноосвітніх шкіл, їх творчого ставлення до уроків трудового навчання.

Недостатнє врахування будь-якого з елементів цього ланцюга неодмінно позначається на формуванні в учнів культури праці. Тому, незважаючи на широкий діапазон вивчення даної проблеми, багато її аспектів вимагають детальнішого дослідження з врахуванням сучасних соціальних та економічних перетворень.

Актуальність проблеми, її виключно важливе соціально-педагогічне значення, недостатність наукових розробок, спрямованих на її вирішення, дали підстави для обрання теми дослідження і визначили його напрямок.

ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ - процес трудового навчання і виховання учнів загальноосвітніх шкіл.

ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ - зміст і засоби формування культури праці учнів загальноосвітніх шкіл у процесі трудового навчання та інших форм їх трудової діяльності.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ - теоретично обґрунтувати

та практично перевірити зміст, засоби, методи ефективного формування культури праці учнів у процесі навчальної трудової діяльності.

Вивчення досвіду роботи загальноосвітніх шкіл, що пов'язаний із проблемою формування культури праці, та проведені попередні дослідження дозволили сформулювати ГІПОТЕЗУ, згідно з якою рівень культури праці набагато успішніше буде здійснюватися за умов:

- озброєння ефективною методикою викладання трудового навчання вчителів початкових класів і вчителів трудового навчання / за тематикою обслуговуючої праці /;

- забезпечення наступності в процесі засвоєння знань, практичних умінь і навичок учнівської молоді на всіх ступенях навчання;

- узгодженість форм та методів педагогічного управління процесом формування культури праці учнів з урахуванням вікових та психологічних особливостей;

- використання навчально-трудова завдань творчого характеру з елементами естетики, спрямованих на застосування в незнайомих ситуаціях;

- використання активних методів трудової підготовки учнів загальноосвітніх шкіл.

Предмет, мета і гіпотеза дослідження обумовили його основні ЗАВДАННЯ:

- вивчити стан дослідження проблеми формування культури праці у філософській, соціологічній та психолого-педагогічній літературі, методиці трудового навчання і практиці основної школи;

- розробити концепцію дослідження, визначити підходи у відборі змісту навчального матеріалу з метою ефективного формування

культури праці учнівської молоді;

- розробити і апробувати зміст, форми і методи педагогічного управління процесом формування культури праці учнів на кожній ступені навчання в основній школі;

- розробити і апробувати методику спеціальних дисциплін для підготовки вчителів початкових класів і вчителів трудового навчання / за тематикою обслуговуючої праці /;

- узагальнити результати дослідно-експериментальної перевірки концептуальних положень проблеми формування культури праці учнівської молоді;

- розробити науково-методичні рекомендації для вдосконалення рівня культури праці вчителів трудового навчання.

МЕТОДОЛОГІЧНУ ОСНОВУ дослідження становлять: теорія наукового пізнання, основні положення системного і діяльнісного підходів у педагогіці і психології, принцип єдності теорії і практики, гуманізації та демократизації освіти.

В процесі дослідження ми орієнтувались на педагогічну методологію, відображену в працях П.Р. Атутова, М.К. Бабанського, Н.К. Крупської, І.Я. Лернера, А.С. Макаренка, М.І. Махмутова, В.А. Полякова, М.М. Скаткіна, В.О. Сухомлинського, К.Д. Ушинського.

Для розв'язання поставлених завдань застосовувався комплекс взаємопов'язаних МЕТОДІВ, зокрема, теоретичні:

- вивчення праць педагогів, психологів, соціологів, офіційної документації, програм, підручників і методичних посібників;

- аналіз літератури з питань культури праці, навчальних планів і програм загальноосвітньої школи з трудового навчання;

емперичні:

- спостереження, анкетування, бесіда, інтерв'ювання;

- дослідно-експериментальна перевірка методики викладання

спеціальних дисциплін та ігрових занять у загальноосвітній і вищій школі;

- статистичні і математичні методи обробки результатів дослідження.

Використано також досвід роботи дисертанта як вчителя праці загальноосвітньої школи та викладача предмета трудового навчання зі спеціальності " Праця і обслуговуюча праця ", " Педагогіка і методика початкового навчання " Рівненського державного педагогічного інституту.

НАУКОВА НОВИЗНА дослідження полягає в теоретичному і експериментальному обґрунтуванні концептуальної моделі культури праці учнів основної школи; в розробці критеріїв оцінювання рівнів сформованості елементів культури праці; розробці методики навчання вчителів початкової школи та вчителів трудового навчання / з тематики обслуговуючої праці /.

ТЕОРЕТИЧНА ЗНАЧУЩІСТЬ дослідження полягає:

- в розробці принципів відбору змісту навчального матеріалу з формування елементів культури праці учнівської молоді;

- в оптимальній узгодженості форм та методів педагогічного управління процесом формування культури праці учнів в залежності від їх вікових та психологічних особливостей;

- в розкритті операційно-технічних особливостей оволодіння культурою праці на кожній ступені навчання в основній школі;

- в розкритті природи активних методів трудової підготовки учнів з позиції особистісного орієнтованого принципу організації навчальної трудової діяльності.

ВІРОГІДНІСТЬ РЕЗУЛЬТАТІВ дослідження забезпечувалась:

- даними тривалої дослідно-експериментальної перевірки педагогічних ідей;

- використання комплексу методів дослідження адекватних завданням і гіпотезі;

- репрезентативністю одержаних даних;

- коректною, кількісною і якісною обробкою емпіричних даних.

П РА К Т И Ч Н А З Н А Ч И М І С Т Ь дослідження визначається розробкою та впровадження у практику програми педагогічного інституту " Практикум у навчальних майстернях " для спеціальності 03.02.00 " Праця і обслуговуюча праця ", навчально-методичних посібників, методичних рекомендацій для самостійної роботи студентів, побудованих за системою дидактичної і рольової гри.

Зокрема, практичне значення мають:

1/ Методика формування культури праці в учнів, подана в монографії " Формування культури праці в учнівської молоді ".

2/ Методика обробки тканини з виконанням лабораторних робіт, розв'язання педагогічних задач і проблем, формування елементів культури праці в майбутніх вчителів трудового навчання / Навчально-методичний посібник по обробці тканини /.

3/ Методика художньої обробки текстильних матеріалів, яка містить методику створення текстильних структур із м'якого погону і декорування текстильних матеріалів, виготовлених фабричним способом / Навчально-методичний посібник з художньої обробки текстильних матеріалів/.

4/ Методика обробки харчових продуктів із виконанням лабораторних робіт, зміст яких спрямований на формування культури праці, естетичного смаку, розвитку творчої особистості майбут -

нього вчителя / Навчально-методичний посібник із кулінарії/.

5/ ^{13.3.97}Методичні рекомендації до лабораторно-практичних занять з курсу методики трудового навчання для студентів спеціальності "Педагогіка і методика початкового навчання", які забезпечують формування культури праці при використанні активних методів трудового навчання / Навчальний посібник по роботі з тканиною на уроках трудового навчання в початкових класах /.

6/ Зміст і методика програми педагогічного інституту "Практикум у навчальних майстернях " для спеціальності 03.02.00 "Праця і обслуговувача праця", навчально-методичних посібників та навчального посібника до лабораторно-практичного курсу з методики трудового навчання для студентів спеціальності "Педагогіка і методика початкового навчання " "Робота з тканиною на уроках трудового навчання в початкових класах", які використовуються в Рівненському державному педагогічному інституті, можуть бути рекомендовані для проведення в інших вищих педагогічних закладах першого-четвертого рівнів акредитації.

АПРОВАЦІЯ І ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ

ДОСЛІДЖЕННЯ

Хід і основні результати дослідження обговорювались на міжнародних науково-практичних конференціях "Науково-методичне забезпечення діяльності сучасної професійної школи" /Львів, 1994 /, "Воспитание учащейся молодежи в духе мира и новое политическое мышление" /Ровно, 1990 /, "Педагогічна єдність і цілісність миру: сутність, завдання і основні напрямки наукової роботи шкіл і вузів" /Рівне, 1995 /, на міжвузівських науково-практичних конференціях з проблем трудового навчання, професійної підготовки вчителя, формування його особистості, сучасних технологій навчання /Рівне, Глухів, С-Петербург, Ставрополь,

1986-1994 /, на міських методичних об'єднаннях з проблем трудового виховання / 1986-1994 рр. /, на засіданнях кафедри методики трудового навчання і профорієнтації / Рівне, 1991-1995рр./, на засіданнях лабораторії трудового навчання інституту педагогіки АПН України / Київ, 1988-1995 рр. /.

ПУБЛІКАЦІЇ АВТОРА. Проблема формування культури праці учнівської молоді подана у монографії, методичних розробках і рекомендаціях, у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, у навчально-методичних посібниках для студентів і вчителів загальноосвітніх шкіл, у збірниках наукових праць.

Підготовлено 5 навчально-методичних посібників, які пройшли апробацію в багатьох педагогічних вузах і загальноосвітніх школах.

Написано рукопис "Формування культури праці учнів основної школи" і підготовлений до друку навчально-методичний посібник "Практикум у навчальних майстернях".

Рукописи знаходяться на виробництві в різних видавництвах України.

НА ЗАХИСТ ВІНОСИТЬСЯ: концептуальна модель, яка розкриває сутність і методичні основи формування культури праці учнів основної школи:

1/ визначення сутності поняття культури праці та сукупність основних теоретично обґрунтованих і експериментально перевірених положень, які складають її модель;

2/ продуктивне поєднання форм і змісту організації процесу оволодіння культурою праці учнів в залежності від їх вікових особливостей;

3/ виявлення оптимальних змістовно-операційних навантажень в контексті своєрідності трудових завдань та широти їх впровад-

ження в практичну трудову діяльність учнів основної школи;

4/ зміст і методику програми педагогічного інституту з " Практикуму у навчальних майстернях ", у якій відображені ідеї концепції формування культури праці в майбутніх вчителів трудового навчання / з тематики обслуговуючої праці /;

5/ методику лабораторно-практичних занять для студентів спеціальності " Педагогіка і методика початкового навчання ", яка забезпечує формування культури праці при використанні активних методів навчання,

II. СТРУКТУРА ТА ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

Дисертація складається із вступу, п'яти розділів, висновку, бібліографії і додатків, викладена на 384 сторінках і містить 18 таблиць, 70 малюнків, 5 додатків.

У вступі - обгрунтовано вибір теми, її актуальність, визначається об'єкт, предмет, мета дослідження, методологія і методи, новизна, теоретична і практична значущість, сформульована робоча гіпотеза й основні завдання, положення, що виносяться на захист.

У першому розділі - " Проблеми формування культури праці учнів загальноосвітніх шкіл " - розглядаються методологічні передумови формування культури праці учнів основної школи; аналізуються психолого-педагогічні аспекти формування культури праці учнів у досліджених вітчизняних і зарубіжних вчених; аналізується стан проблеми у практиці загальноосвітньої школи.

Вивчення проблеми формування культури праці та її аналіз свідчить про те, що культура праці потребує наступності у змісті освіти на всіх ступенях навчання. Отож, розвиваючи загальноосвітню шкільну підготовку, слід доповнювати її професійною і створювати необхідну базу для продовження освіти і росту професійної

майстерності з урахуванням інтересів, здібностей учнів і вікових особливостей.

Виникнення такої потреби створює необхідні передумови для найістотніших змін у змісті, засобах і методах формування елементів культури праці учнів у процесі навчальної трудової діяльності.

Культура праці створює базисні основи, опора на які дає можливість виявляти і розвивати творчі і естетичні здібності учнів, цілеспрямовано збагачувати їх загальнотеоретичні, політехнічні і спеціальні знання, уміння і навички, відкриває широкий шлях до професійної майстерності, раціоналізаторської і винахідницької діяльності.

З аналізу існуючої системи навчання і виховання в Україні випливає, що важливу роль у процесі формування культури праці відіграє загальноосвітня школа. За такого підходу нових якостей набуває роль учителя, діяльність якого спрямована на забезпечення високого рівня трудової підготовки молодого покоління до життя. Проведене дослідження свідчить про те, що вчителі трудового навчання слабо володіють методикою трудового навчання.

Для виявлення кваліфікаційного складу вчителів обслуговуючої праці було проведено анкетне опитування. Було опитано 220 вчителів трудового навчання різних областей України. В результаті опитування було виявлено, що уроки обслуговуючої праці проводять лише 16% фахівців, а решта 82% - неспеціалісти. В зв'язку з цим виникає необхідність підвищення кваліфікації цих категорій учителів на рівні сучасних вимог. Існуючі курси підвищення кваліфікації вчителів трудового навчання / з тематики обслуговуючої праці / при ІУВ сприяють усуненню деяких неоліків у роботі, але не вирішують проблему в цілому.

Подолання виявлених недоліків у справі підвищення кваліфікації і перепідготовки вчителів трудового навчання можливе за умов:

- перепідготовки вчителів, які не мають фахової спеціальності " Трудове навчання " за спеціально розробленою методикою;
- перепідготовка вчителів трудового навчання / з тематики обслуговуючої праці / за певними категоріями;
- складання тематичних планів, програм на курсах перепідготовки з урахуванням вище поданих груп учителів трудового навчання.

Враховуючи сучасні умови оновлення і розбудови національної загальноосвітньої школи, основні завдання педагогічних колективів повинні бути спрямовані на підвищення ефективності навчально-виховного процесу і високого професіоналізму педагогів.

Вивчення педагогічних досліджень з питань формування культури праці школярів підтвердили недостатню розробку цієї проблеми. Зокрема, це призводить до недооцінки обґрунтованих форм, методів і прийомів навчання учнів знань і практичних умінь, які складають елементарну базу культури праці.

В кінцевому підсумку таке становище значною мірою знижує якість загальнотрудової, загальнотехнічної і спеціальної підготовки учнів, а відтак - ефективну діяльність школи в цілому.

Підходи до розв'язання проблеми формування культури праці нами було визначено при аналізі досвіду зарубіжної педагогіки на сучасному етапі, який свідчить про те, що політехнічна підготовка учнів органічно пов'язана із загальноосвітньою і професійною підготовкою. Політехнічна освіта реалізується відповідною спрямованістю викладання основ загальноосвітніх навчальних предметів: природничо-математичних і гуманітарних; системового трудового і виробничого навчання; участю учнів у різних видах суспільно-

корисної праці; участі в науково-технічній творчості.

Одним із нововведень останніх років можна вважати залучення учнів до виконання різних творчих проєктів у процесі трудового навчання, починаючи з початкової школи. Така робота сприяє виробленню в учнів міцних знань, умінь і навичок, творчого підходу до використання набутих знань, в тому числі із загальнотехнічних дисциплін / математики, фізики /. При цьому кожен учень самостійно вибирає свій шлях досягнення кінцевого результату і рухається до своєї мети своїм темпом, що в цілому сприяє формуванню елементів культури праці і стилю його трудової діяльності. Порівнявши вітчизняний і зарубіжний досвід, ми зійшлися на тому, що формування елементів культури праці учнівської молоді необхідно проводити комплексно: починаючи з початкової школи, враховуючи наступність у формуванні окремих елементів культури праці на всіх ступенях навчання; у вдосконаленні методичної підготовки вчителів початкових класів і вчителів трудового навчання / з тематики обслуговуючої праці /; під час вузівської підготовки майбутніх вчителів початкових класів і вчителів трудового навчання / з тематики обслуговуючої праці /.

Посилення зусиль вищих навчальних закладів і загальноосвітніх шкіл буде сприяти ефективному формуванню культури праці школярів у процесі навчальної трудової діяльності, підвищить ефективність навчально-виховного процесу школи в цілому.

У другому розпіді - " Зміст трудової підготовки учнівської молоді в сучасній школі " - розкриті об'єктивні та суб'єктивні фактори формування культури праці учнівської молоді у процесі навчальної трудової діяльності; організаційні форми трудового навчання та їх реалізація у вигляді методичної системи по формуванню культури праці учнів основної школи; значне місце відво-

диться методичній підготовці вчителів початкових класів і вчителів трудового навчання / за тематикою обслуговуючої праці / до проведення уроків трудового навчання.

У дослідженні ми виходили з того, що цілісний процес формування культури праці особистості являє собою специфічну складову розвитку розумової, творчої, пізнавальної активності на всіх ступенях навчання в загальноосвітній школі.

Механізм розвитку і становлення особистості школяра закладено в змісті та характері навчальної праці, її результатах. Оволодіння прийомами роботи з конкретними знаряддями праці в межах відповідної технології на певному організаційному рівні ставить перед особистістю конкретні вимоги, спонукає її до набуття нових знань, трудових умінь та навичок, до розвитку здібностей і відповідних якостей особистості, формує високу культуру праці.

Основна увага в дослідженні була сконцентрована на психолого-педагогічному обґрунтуванні змісту навчальної трудової діяльності і взаємозв'язку відповідних структурних компонентів - потреб, мотивів, дій, завдань, операцій / див. Рис. I /.

Результати досліджень психологів / П.П. Блонського, Л.С. Виготського, О.М. Леонтьєва, Л.С. Рубінштейна та ін. / переконливо свідчать, що взаємозв'язок навчальної діяльності з іншими видами діяльності дітей стає психологічною основою єдності і безперервності їх навчання, виховання і розвитку. Тому потреба в навчальній діяльності спонукає учнів до засвоєння теоретичних знань як елемента культури праці, мотивів навчальних дій - до оволодіння способами їх побудови, спрямованими на розв'язання навчальних трудових завдань.

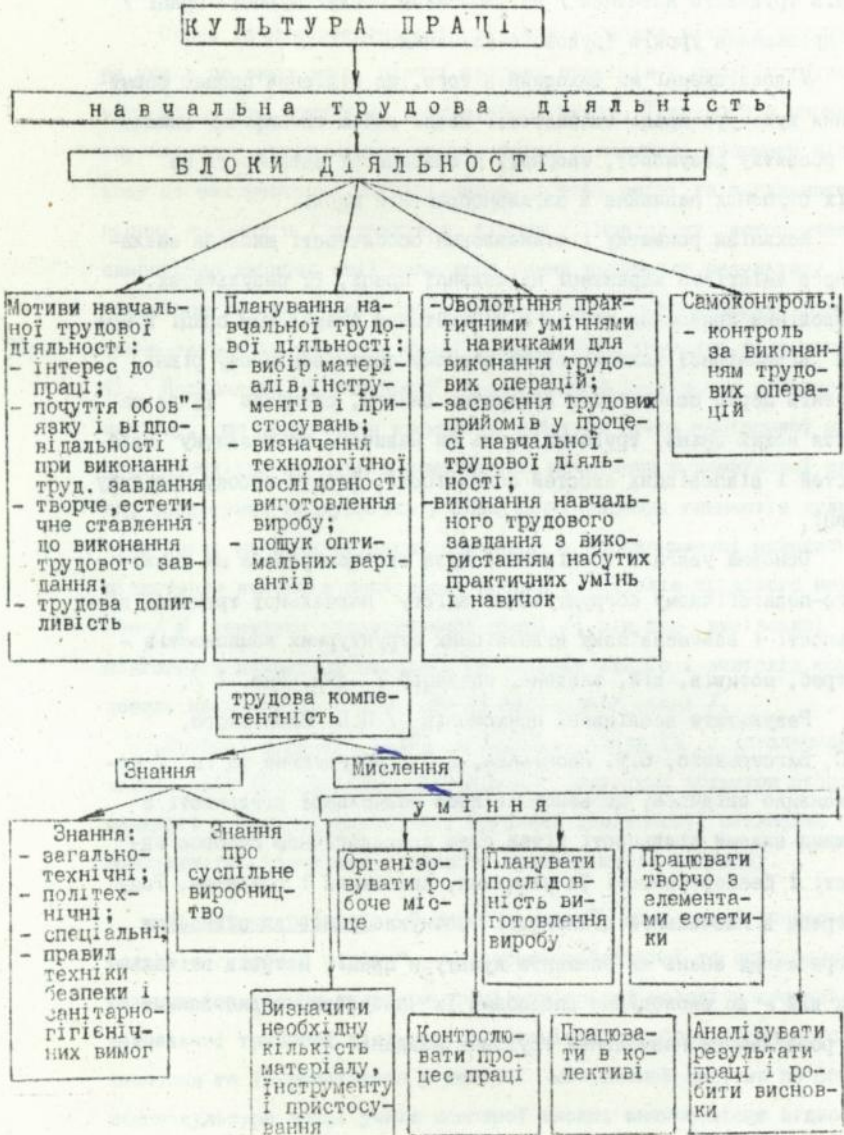

Рис. 1. Структура компонентів культури праці учнів

У своєму дослідженні ми виходили з того, що суть педагогічного керівництва процесом формування культури праці учнів основної школи залежить від змісту освіти, умінь вчителя структурувати етапи уроку в логічній послідовності, у створенні ситуації реальної зацікавленості особистості учня в процесі праці та її результатах. Компонентами такої ситуації виступають, по-перше, вимоги, які пред"являються до змісту навчального предмета "Трудове навчання" / ведучим компонентом якого є "способи діяльності", головна увага в якому приділяється оволодінню знаннями, практичними уміннями і навичками /; по-друге, вимоги до методичної підготовки вчителя і умови до реалізації цих вимог.

Дослідження вчених / В.В. Краєвського, І.К. Журавльова, Д.Я. Зоріної та ін. / свідчать, що зміст освіти фіксується на рівні навчального предмета і подається у певній частині змісту, яка виконує специфічні функції в загальній освіті. Зміст навчального предмета визначається програмою.

На жаль, проведений аналіз діючих програм з трудового навчання учнів основної школи свідчить про відсутність поняття "культура праці", що в кінцевому рахунку негативно впливає на наступність формування культури праці на всіх ступенях навчання учнівської молоді.

В своєму дослідженні ми виходили з того, що для розв'язання питань, пов'язаних із структурою уроку трудового навчання, слід розглянути таке коло питань, як зміст і структура уроку трудового навчання, методична підготовка вчителя до уроку, дидактичні зв'язки між змістом навчального матеріалу, методами і засобами навчання, що використовуються на уроці і сприяють ефективному формуванню культури праці. Подана нами і апробована модель

структури уроку трудового навчання дозволяє здійснити взаємодію елементів процесу навчання в словесі му опису і наочному зображенні, розкритих у змісті і послідовності дій вчителя. щод дає можливість керувати пізнавальною діяльністю учнів, передбачити наступність у формуванні культури праці на всіх ступенях навчання в загальноосвітній школі.

Така модель структури уроку трудового навчання наочно продемонструвала складний зв'язок між елементами змісту освіти і навчального процесу з предмета, виявила послідовність окремих елементів у загальній логіці навчального процесу, напала можливість вчителів не тільки дозувати навчальний матеріал, але й фіксувала його засвоєння.

Проведене дослідження підтвердило ефективність побудованої нами організаційної моделі уроку трудового навчання, яка дозволяє ефективно формувати культуру праці в учнівської молоді і дає можливість вчителів володіти науковими методами викладання, що є однією з актуальних проблем підвищення його кваліфікації.

Третій розділ - " Моделювання організаційних форми реалізації змісту і засобів формування культури праці учнівської молоді" - присвячений обґрунтуванню ефективності змісту і педагогічних засобів по формуванню в учнів елементів культури праці в процесі навчальної трудової діяльності; експериментальна перевірка педагогічних умов забезпечення наступності в процесі засвоєння знань, практичних умінь і навичок учнівської молоді на всіх ступенях навчання в основній школі.

Умовою і показником ефективності педагогічного впливу на формування культури праці учнівської молоді є розвиток їх індивідуальних і творчих здібностей, колективізму і працьовитості. В процесі дослідно-експериментальної роботи визначились умови,

які забезпечують формування культури праці учнів. Це:

- систематичне залучення учнів до планування послідовності виготовлення об'єктів праці;
- використання активних методів навчання, проблемних ситуацій, розв'язання конструкторсько-технологічних, творчих завдань, спеціальних вправ;
- створення умов колективної роботи в складі бригад і ланок;
- забезпечення творчої і естетичної спрямованості ланок, розробки ескізів, конструкцій, естетичного оформлення виробів.

З метою визначення сформованості культури праці в процесі проведення формуючого експерименту нами визначені основні елементи цього процесу:

- знання - загальнотеоретичні, політехнічні, загальнотехнічні, спеціальні, а також знання правил безпечної праці і санітарно-гігієнічних вимог;
- уміння планувати роботу;
- уміння працювати в колективі;
- творче і естетичне ставлення до праці;
- уміння контролювати якість виконання роботи;
- уміння аналізувати результати своєї праці і робити висновки.

Це елементи, які охоплюють основні моменти трудового процесу.

Уміння планувати роботу є основним показником рівня культури праці, який виявляється в інтелектуально-практичній діяльності і заснований на знаннях і досвіді цієї роботи.

Уміння працювати в колективі, творче і естетичне ставлення до роботи - елементи духовної сфери і культури праці. Вони характеризують сутнісні показники праці і основні моменти трудового процесу. Уміння контролювати якість роботи, аналізувати отри-

мані результати і роботи висновки - елементи культури трудової діяльності.

При розробці методики формування культури праці передбачалося, що поряд з оволодінням об'ємом теоретичних, загальнотехнічних, політехнічних, спеціальних знань, практичних умінь і навичок у відповідності до навчальної програми з метою закріплення вводився комплекс творчих навчальних трудових завдань із елементами естетики, спрямованих на застосування в незнайомих ситуаціях, використання активних методів трудової підготовки учнівської молоді.

В дисертації описана методика навчання учнів планувати навчальне трудове завдання в процесі проведення уроків трудового навчання на всіх ступенях навчання.

Учні поетапно виконували спеціальні завдання, вправи, які сприяли формуванню уміння самостійно розробляти послідовність виготовлення виробу. Результати експерименту показали, що поетапне залучення учнів до планування технологічної послідовності виготовлення декількох виробів є основою їх підготовленості до роботи над будь-яким виробом із урахуванням його складності, про що докладніше йдеться в дисертаційній роботі.

В дисертації розглядається експериментальна робота по формуванню в учнів основної школи культури праці в ході реалізації творчих навчальних трудових завдань. В своєму дослідженні ми виходили з того, що виховання в учнів творчих здібностей слід здійснювати шляхом перетворення виконавчої, репродуктивної діяльності в пошукову; виховання і розвиток таких творчих здібностей, як фантазія, творча уява, асоціативність; формування умінь використовувати знання, уміння і навички в новій ситуації, знаходити нові оригінальні шляхи для їх вирішення.

У зв'язку з цим ми надали змісту навчального процесу не тільки політехнічного характеру, але й творчого, забезпечуючи розвиток в учнів інтересу до моделювання, естетичного оформлення виробу, формуючи при цьому спеціальні знання, практичні уміння і навички, творче мислення.

Результати експерименту показали, що в учнів експериментальних класів більше розвинута уява про конструкцію виробу, при наявності ескиза або рисунка вони вміють описати його форму, розміри, пропорційність окремих частин, уміють створити конструкцію нових деталей, внести елементи естетики при оздобленні виробу. Це сприяло тому, що при конструюванні нових деталей виробу в експериментальних класах негативні оцінки відсутні. Кількість учнів експериментальних класів, які виконали оздоблення виробів з оцінкою " відмінно ", складає : III клас - 50,1%; IV клас - 56,3%; V клас - 62,1%; VI клас - 78,6%, VII клас - 94,6%

В контрольних класах виявилось, що в учнів не вироблені навички по естетизації і композиції. Вони неввірно розміщують фігуру на листку, що свідчить про недостатній розвиток просторової уяви, відсутність глибоких знань з предмету. Кількість учнів контрольних класів, які виконали оздоблення виробу з оцінкою " відмінно ", складає: III клас - 21,3%; IV клас - 26,6%, V клас - 30,6%; VI клас - 34%; VII клас - 39,4 %. Результати експерименту по розв'язанню творчих завдань учнями основної школи приведені в роботі.

У дисертації розкривається вплив колективної навчальної трудової діяльності на формування культури праці учнівської молоді, адже відомо, що уміння працювати в колективі - один із компонентів культури праці.

Як педагогічний засіб для реалізації розроблених дидактичних матеріалів використовувалось включення учнів у колективну праць-

тичну діяльність в ланках, бригадах із розподілом і зміною видів праці, обов'язковими елементами творчості і естетики в роботі кожного.

Спільною працею необхідно було побудувати таку систему зв'язків і відносин учня з колективом, за якою засвоювався б принцип колективної взаємодопомоги, прагнення до взаємозаміни і почуття відповідальності за виконання обов'язків. Для розробки такої ситуації в процесі експериментальної роботи здійснювались такі заходи:

- проектувалась колективно-розподільча діяльність учнів таким чином, щоб робота кожного з них набула змісту в контексті роботи всієї групи, щоб при вирішенні завдань вони включились у відносини, адекватні технологічним зв'язкам і професійним функціям учасників виробництва;

- продумувалась субординація в цих відносинах, емоційно-моральні ситуації. Матеріал навчальних трудових завдань добирався таким чином, щоб перед учнями послідовно розкривалась орієнтовна основа професійно-трудова дія.

Проведене дослідження підтверджує думку про те, що гра, побудована на моделюванні певних ситуацій, може забезпечити одержання знань, практичних умінь і навичок із наступним перенесенням їх у нові ситуації.

Активна участь учнів у колективному проектуванні і виготовленні виробів стимулює розвиток конструкторсько-технологічних здібностей учнів, виховує в них почуття колективізму і товариської взаємодопомоги. Організований таким чином трудовий процес формує потребу в узгодженості, послідовності, ритмічності дій всіх членів бригади. Кооперація, що виникає при цьому, не тільки скріплює спільну трудову діяльність, але й сприяє формуванню

моральних відносин між учнями. Робота з розподілом праці відкриває широкі можливості для плідного співробітництва між бригадами, підвищуючи рівень взаємовідносин у групі, культуру праці на якісно вищій ступінь.

Результати формуючого експерименту підтвердили наше припущення про те, що використання активних методів навчання, проблемних ситуацій, комплексу творчих навчальних трудових завдань дозволяє ефективно формувати культуру праці учнів. Експериментально перевірені і обгрунтовані педагогічні шляхи збільшення ефективності формування елементів культури праці учнів досить повно задовольняють вимоги, які пред"являють до занять трудового навчання відповідно з дидактичними принципами: зв"язок теорії з практикою, вірогідність, доступність і посиленість, виховання учнів у процесі трудового навчання.

Для наочності зафіксованих у таблицях результатів вони інтерпретовані у вигляді стовпчикових діаграм і демонструють зростання рівнів сформованості елементів культури праці учнівської молоді.

Таким чином, у даному розділі ми встановили, що створення спеціальних педагогічних умов, які стимулюють творчу активність учнів, розвивають творче мислення, збагачують запас необхідних знань, практичних умінь і навичок, дозволить сформувати творчу особистість з високою культурою праці.

У четвертому розділі " Підготовка майбутніх вчителів до формування культури праці в учнів загальноосвітніх шкіл " викладено основний зміст формування культури праці у майбутнього вчителя початкових класів і вчителя трудового навчання / з тематики обслуговуючої праці /; обгрунтовано принципи організації цього процесу, визначено форми, методи і засоби його реалізації.

У дослідженні ми виходили із того, що професійна підготовка як важлива категорія відображає загальну мету формування творчої особистості майбутнього фахівця. Вихідним положенням при цьому є комплексні і системні підходи як основа забезпечення цілісної навчально-виховної роботи вузу.

Методологічними основами при побудові моделі підготовки майбутнього вчителя трудового навчання є змістовний аспект вимог до професійних знань, практичних умінь і навичок, який охоплює організаційні і логіко-процесуальні зв'язки між різними компонентами професійної підготовки студентської молоді.

Вузівський етап підготовки майбутніх вчителів повинен проводитися на високому професійному рівні з боку викладачів, передбачати самостійну творчу діяльність студентів по засвоєнню нових знань і успішному використанню їх на практиці.

При підготовці майбутніх вчителів початкових класів до проведення уроків трудового навчання з молодшими школярами, комплексного вирішення завдань трудового, морального, естетичного, фізичного виховання, озброєння їх системою політехнічних знань, умінь і навичок ми використовуємо на заняттях із методики трудового навчання такий активний метод, як рольова гра. Ми розробили систему рольової педагогічної гри / урок трудового навчання / для педагогічних інститутів, яка приведена в роботі. Розроблена система складається з трьох взаємозв'язаних етапів - підготовчого, практичної реалізації гри і заключного.

Моделювання в рольовій грі типових ситуацій, які виникають у реальній практиці професійної діяльності майбутнього вчителя, забезпечує його підготовку в умовах, максимально близьких до проведення уроків трудового навчання в школі.

Поєднання елементів професійної і навчальної діяльності з

елементами гри знімають психологічну напругу і скованість думок і цій.

У дослідженні ми виходили з того, що метод розігрування ролей передбачає: створення проблемних ситуацій; визначення функцій кожного учасника гри з урахуванням його інтересів і здібностей; підготовку інструктивних матеріалів для кожної ролі; визначення послідовності етапів гри; розробку способів відображення ймовірного характеру реальної діяльності; імітацію впливу зовнішніх факторів забезпечення взаємодії учасників гри шляхом дискусій і спільного виконання трудових завдань; оцінки результатів обговорення і підведення підсумків експертної комісії. Використання методу аналізу виробничих і внутріколективних інцидентів, окрім розвитку в студентів навичок у прийнятті рішення, допомагає майбутнім вчителям початкових класів раціонально використовувати інформацію в умовах, близьких до їх практичної значущості.

Наше дослідження показало, що розробка і запровадження рольової гри активізує діяльність не тільки студентів, але й викладачів, розширює їх кругозір, стимулює пошук нових методик і педагогічних прийомів.

Апробація поданої нами методики по підготовці студентів педагогічного факультету до проведення уроків трудового навчання проводилася в Рівненському державному педагогічному інституті і загальноосвітніх школах м. Рівне, Рівненської, Хмельницької, Київської областей.

Отримані дані свідчать про те, що використання в навчально-виховному процесі вищої школи такого активного методу, як рольова гра, розроблених методик проведення уроків трудового навчання, допомагають студентам творчо підходити до розв'язання навчальних трудових завдань, вдосконалює в майбутніх вчителів початкових

класів елементи культури праці, підготовлює їх до майбутньої практичної трудової діяльності в школі.

Для ефективної теоретичної і практичної підготовки студентів спеціальності 03.02.00 "Праця і обслуговуюча праця" ми розробили програму для вузів України і навчально-методичний посібник для проведення лабораторно-практичних робіт у вузах, загальноосвітніх школах, СПТУ, МУПК.

Модель вузівського навчання за даною програмою орієнтована, насамперед, на формування культури праці творчої, активної особистості студента, його педагогічного мислення, гуманістичної спрямованості, професійної мобільності. Вона включає оволодіння основами загальної методики викладання трудового навчання / з тематики обслуговуючої праці / в сукупності з іншими дисциплінами професійно-педагогічного циклу.

Тематичний план програми з курсу "Практикум у навчальних майстернях" складається з основних розділів і тем та розбивки навчального матеріалу на лабораторні та індивідуальні заняття. Загальна кількість годин за даною програмою - 360.

Програма "Практикум у навчальних майстернях" передбачає виконання творчих навчальних трудових завдань і подає перелік виробів, які потрібно виготовити студентам. При систематизації навчального матеріалу програми ми враховували характер професійної діяльності і брали за основу такі підходи:

- змістовно-логічні засоби, які визначають відбір навчального матеріалу відповідно до мети навчання і логіки наукових знань, конструювання систем взаємопов'язаних понять на основі принципів науковості, систематичності;

- систему загальних інтелектуальних, практичних умінь і навичок, які є основою конкретної діяльності;

- досвід творчої діяльності, її основні риси, які забезпечують нові підходи при виконанні завдань та емоційне сприйняття цієї діяльності.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН З КУРСУ
" ПРАКТИКУМ У НАВЧАЛЬНИХ МАЙСТЕРНЯХ "

№ пп	Розділ і теми	Кількість годин		
		лебо- рат.	інди- від.	всього
I.	ОБРОБКА ТКАНИНИ	250	13	263
	1. Вступ. Текстильне матеріалознавство	12	2	14
	2. Констрування та моделювання оягу	24	3	27
	3. Композиція оягу	10	1	11
	4. Технологія швейних виробів	184	5	189
	5. Ремонт і оновлення оягу	20	2	22
II.	ХУДОЖНЯ ОБРОБКА ТЕКСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ	44	10	54
	1. Техніка створення текстильних структур із м"якого погонажу	24	6	30
	2. Техніка декорування текстильних матеріалів, виготовлених фабричним способом	20	4	24
III.	КУЛІНАРІЯ	56	7	63
	1. Основи фізіології харчування	18	1	9
	2. Естетика харчування	4	1	5
	3. Технологія приготування їжі	36	4	40
	4. Заготівля продуктів	8	1	9
IV.	ЕКСПУРСІЯ			
	В С Ь О Г О	350	30	380

Кожен із цих підходів має свій специфічний зміст і формує культуру праці особистості.

Програмою передбачено, що в процесі навчання студенти повинні засвоїти вищеперелічені розділи і здати екзамен на 3-й кваліфікаційний розряд з однієї із професій за профілями: " Основи швейного виробництва " / швачка, вишивальниця та ін. /, "Громадське харчування " / повар, кондитер та ін. /, " Основи текстильного виробництва " / ткаля, чесальниця, прядильниця та ін./

На основі програми з курсу " Практикум у навчальних майстернях / ми розробили навчально-методичний посібник. Основна форма навчання за даним посібником - лабораторно-практичні заняття .

Посібник побудований у певній логічній послідовності відповідно до тематичного плану програми.

Як показало наше дослідження, у ході творчого трудового процесу і спеціального навчання студенти найбільш раціонально реалізують свої можливості, допомагаючись високої ефективності своєї діяльності, в них ефективно формуються елементи культури праці, що відкриває їм шлях до професійного самоудосконалення.

Отже, науково-методичне забезпечення діяльності вищої школи і розроблена нами модель навчання може бути використана як системна методологічна основа для розв'язання питань професійної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання.

Розділ V. " Ефективність формування культури праці учнів" присвячений організації і методиці експериментальної роботи, результатам посліпної перевірки формування елементів культури праці учнів основної школи.

Експериментальна робота проводилась в умовах природного педагогічного процесу на уроках трудового навчання. Для перевірки запропонованої методики нами була розроблена система оцінювання

ступенів розвитку елементів культури праці, яка складається з фіксації вішповіцних рівнів / найвищого, високого, середнього, низького / і критеріїв їх сформованості, які відображають уміння самостійно складати план майбутньої роботи з урахуванням необхідних засобів і матеріалів, а також дотримування технологічної послідовності; здатності погоджувати свою діяльність із товаришами по праці; товариська взаємодопомога; творче і естетичне ставлення до праці, пошуки раціональних прийомів, способів, методів розв'язання проблеми; уміння самостійно підводити підсумок виконаної роботи.

Дослідно-експериментальна перевірка гіпотези дослідження показала, що рівні сформованості культури праці учнів в експериментальних групах виявились вищими, ніж у контрольних.

Особливо виразно виявилась різниця при порівнянні рівнів сформованості таких умінь:

- самостійно складати план майбутньої роботи з урахуванням необхідних засобів і матеріалів, а також потримання технологічної послідовності;

- працювати в колективі, погоджувати свою діяльність з товаришами по праці, готовність до товариської взаємодопомоги, відповідальність перед колективом;

- виявляти творче і естетичне ставлення до праці, знаходити раціональні прийоми, способи, методи розв'язання навчально-трудових проблем.

Сутність і структура поняття " культура праці " включає в себе, на нашу думку, такі елементи, як творчий, естетичний зміст і колективний характер праці, уміння планувати майбутню роботу, контролювати якість її виконання, аналізувати отримані результати і робити висновки, формувати усвідомлений досвід

трудової діяльності.

Загальнені дані, отримані при обробці результатів, приводяться в таблицях "Динаміка формування культури праці на початку і в кінці формуючого експерименту" і подані в дисертації. Для наочності зафіксованих у таблицях результатів вони інтерпретовані у вигляді стовпчикових діаграм, які характеризують динаміку зростання рівнів сформованості культури праці в учнів експериментальних груп.

Аналіз сукупності всіх отриманих даних показує, що кількість учнів експериментальних класів з високим і найвищим рівнем сформованості культури праці складає в IV класі - 43 % ; в VІІ класі - 79,6%; а в контрольних групах відповідно - 18,1% і 32,6 % / див. рис. 2 /.

Для об'єктивного доказу результативності реалізації педагогічних умов, спрямованих на забезпечення наступності у формуванні елементів культури праці учнів основної школи, використаний непараметричний критерій Т спост.

Мета цієї перевірки - у виявленні суттєвої різниці між результатами, які отримані в кінці формуючого експерименту в експериментальних і контрольних класах.

Згідно поданих у дисертації підрахунків : $T \text{ спост.} \approx 18,5$
Цей результат ми перевіряємо з табличним - $T \text{ табл. } 0,05 \approx 7,81$
Отже, $T \text{ спост} > T \text{ табл. } 0,05$, а це означає, що "0" - гіпотеза відхиляється і приймається гіпотеза, яку прийняли ми.

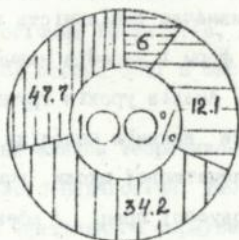
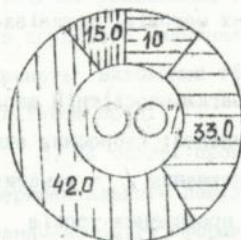
Виклад результатів експериментальної роботи доводить ефективність розробленої нами методики формування культури праці учнів загальноосвітніх шкіл у процесі навчальної трудової діяльності.

Проведене дослідження підтвердило основні положення гіпотези і надало можливість зробити такі висновки:

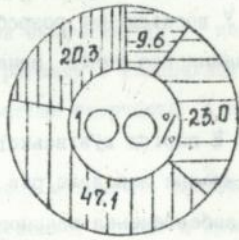
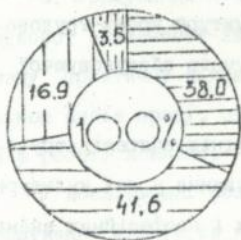
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ГРУПИ

КОНТРОЛЬНІ ГРУПИ

IУ клас

УІІ клас

Умовні позначення:

 - найвищий

 - середній

 - високий

 - низький

Рис. 2. Діаграми рівнів сформованості культури праці учнів експериментальних і контрольних груп

1. Формування культури праці є одним із основних умов існування будь-якої системи освіти.

Основними компонентами педагогічної системи є зміст освіти, який визначає доцільність використання різних методів, організаційних форм і засобів навчання.

2. Аналіз уроків трудового навчання в загальноосвітній школі дозволив виявити недоліки і намітити їх усунення: озброєння вчителів початкової школи, вчителів трудового навчання / з тематики обслуговуючої праці / ефективною методикою проведення уроків трудового навчання; науково-методичне забезпечення загальноосвітніх шкіл; підвищення рівня професійної кваліфікації вчителів трудового навчання по ефективному формуванню елементів культури праці. У дослідженні розроблена модель структури уроку трудового навчання для учнів початкової школи і учнів обслуговуючої праці.

3. В період вузівської підготовки майбутніх вчителів трудового навчання впливає ряд вимог щодо формування у них культури праці: забезпечення взаємозв'язку соціальних і професійних знань у змісті навчальних предметів; розробка творчих завдань з елементами проблемності для формування здібностей студентів у майбутній професійній діяльності; розробка варіативних модулів для індивідуального навчання; поглиблення знань, практичних умінь і навичок по спеціальних предметах з метою ефективного вдосконалення елементів культури праці; вивчення різних систем навчання на різних етапах формування професійної майстерності. У дослідженні розроблена модель уроку трудового навчання / рольова педагогічна гра /. Використання в навчально-виховному процесі активних методів навчання забезпечує підготовку майбутніх фахівців в умовах, близьких до проведення уроків трудового навчання в школі.

4. Науково-методичне забезпечення діяльності загальноосвітньої і вищої школи з даної проблеми створює сприятливі умови для ефективного формування елементів культури праці. Розроблені методичні рекомендації, навчально-методичні посібники для вчителів трудового навчання, студентів педагогічних інститутів, які сприяють вихованню творчої, ініціативної особистості з високою культурою праці.

5. На основі проведеного дослідження шляхом теоретико-експериментального пошуку виявлені психолого-педагогічні умови, визначено зміст, форми, методи і засоби ефективного формування елементів культури праці учнів основної школи в процесі навчально-трудової діяльності.

6. Формування культури праці учнів у процесі навчальної трудової діяльності здійснюється за умов включення їх у колективну практичну діяльність у ланках, бригадах з розподілом і зміною видів праці, обов'язковими елементами творчості і естетики в роботі кожного.

У дослідженні розроблена і апробована методична система по формуванню елементів культури праці учнівської молоді в процесі навчальної трудової діяльності на всіх ступенях навчання основної школи.

7. Використання на уроках трудового навчання активних методів навчання, конструкторсько-технологічних і спеціальних завдань із елементами творчості і естетики, проблемних ситуацій сприяє ефективному формуванню творчої особистості з високою культурою праці.

У дослідженні розроблена дидактична основа уроків трудового навчання для учнів початкової школи і учнів обслуговуючої праці.

8. Забезпечення наступності у формуванні знань, практич-

них умінь і навичок на всіх ступенях навчання основної школи сприяє ефективному формуванню елементів культури праці учнівської молоді.

9. Проведене дослідження показало, що рівень сформованості елементів культури праці можна підвищити шляхом реалізації розробленої нами методичної системи, яка сприяє формуванню таких умінь, як організація робочого місця, вибір засобів праці, планування навчального трудового завдання, контроль за якістю виготовлення виробів, аналіз результатів праці та їх оцінка.

10. Результати проведеного експерименту підтвердили правомірність нашої гіпотези, мети, завдань і шляхів їх реалізації в умовах навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи.

Проведене дослідження не вичерпало всіх аспектів проблеми. Науковий і практичний інтерес становить таке питання, як вдосконалення процесу формування культури праці з урахуванням нових методів господарювання і свідомого вибору професії, наступності в формуванні культури праці в системі профтехосвіти.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНО В ПУБЛІКАЦІЯХ,
серед яких:

I. МОНОГРАФІЯ:

I. Формування культури праці в учнівської молоді / Під ред. М.Д. Ярмаченка. - Рівне: Державне редакційно-видавниче підприємство, 1995. - 108 с.

II. НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ, МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ.

I. Робота з тканиною на уроках трудового навчання в початкових класах / Методичні рекомендації. - Рівне: РДП, 1993. - 113 с.

2. Програма педагогічного інституту для спеціальності 03.02.00 " Праця і обслуговуюча праця " . - Рівне: РДП, 1994. - 18 с.

3. Навчально-методичний посібник з практикуму у навчальних майстернях для студентів спеціальності 03.02.00 " Праця і обслуговуюча праця ", ч. I. Обробка тканини. - Рівне: РДПі, 1994. - 58 с.

4. Навчально-методичний посібник з практикуму у навчальних майстернях для студентів спеціальності 03.02.00 " Праця і обслуговуюча праця ", ч. II. Обробка тканини. - Рівне: РДПі, 1994. - 57 с.

5. Навчально-методичний посібник з практикуму у навчальних майстернях для студентів спеціальності 03.02.00 " Праця і обслуговуюча праця ", ч. III. Художня обробка текстильних матеріалів. - Рівне: РДПі, 1994. - 38 с.

6. Навчально-методичний посібник з практикуму у навчальних майстернях для студентів спеціальності 03.02.00 " Праця і обслуговуюча праця, ч. IV. Кулінарія, - Рівне: РДПі, 1994. - 37с.

III. СТАТТІ У НАУКОВИХ ЗБІРНИКАХ ТА ЖУРНАЛАХ, ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ НА КОНФЕРЕНЦІЯХ

1. Ролевая игра - активный метод трудовой подготовки школьников: Сборник научных трудов. - Челябинск: ЧГТУ, 1993. - Ч. I., с. 6-7.

2. Формування культури праці в учнів загальноосвітньої і професійної школи. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції. Львів, 11-14 травня 1994 р. Ч.2. - К.; 1994, с. 146-147.

3. Виховання культури праці учнів у процесі миротворчої діяльності загальноосвітньої школи// Педагогічна єдність і цілісність миру: сутність, завдання і основні напрямки наукової роботи шкіл і вузів. Науково-методичний збірник праць учасників міжнародної науково-практичної конференції. - Рівне, 1995, с.177-178.

4. Робота з тканиною на уроках трудового навчання. Посібник у журналі. - Початкова школа. - 1993. - № 12. 4,8 др. арк.

5. Формування творчої особистості на уроках обслуговуючої праці// Актуальні проблеми професійної орієнтації і технічної творчості учнівської молоді. Тези доповідей і повідомлень міжвузівської науково-практичної конференції. - Рівне: РДП, 1990, с. 139-140.

6. Виховання в учнів елементів культури праці в ході реалізації творчих учбових завдань// Актуальні проблеми трудової підготовки учнівської молоді в умовах переходу до ринкових відносин. Тези доповідей і повідомлень науково-практичної конференції 3-4 березня 1993 р. Ч.П. - Рівне: РДП, РОУВ, 1993, с.26-27.

7. Формування культури праці в процесі колективної учбово-трудової діяльності// Актуальні проблеми трудової підготовки учнівської молоді в умовах переходу до ринкових відносин. Тези доповідей і повідомлень науково-практичної конференції 3-4 березня 1993 р. Ч.П. - Рівне; РДП, РОУВ, 1993, с.66-67.

8. Вишивка як вид декоративно-прикладного мистецтва // Актуальні проблеми трудової підготовки учнівської молоді в умовах переходу до ринкових відносин. Тези доповідей і повідомлень науково-практичної конференції 3-4 березня 1993 р. Ч.П. - Рівне:РДП, РОУВ, 1993, с. 47.

9. Виховання студентів педвузу на ідеях миру в процесі вивчення курсу методики трудового навчання// Виховання учнівської молоді на ідеях миру в навчально-виховному процесі школи і вузу. Матеріали міжрегіональної науково-практичної конференції 15-17 грудня 1992 р. - Рівне: РДП, с. 156.

10. Формування культури праці молодших школярів// Виховання учнівської молоді на ідеях миру в навчально-виховному процесі

школи і вузу. Матеріали міжрегіональної науково-практичної конференції 15-17 грудня 1992 р. - Рівне: РДП, 1992, с. 55.

11. Урок трудового навчання як засіб виховання молодших школярів на ідеях миру// Виховання учнівської молоді на ідеях миру в навчально-виховному процесі школи і вузу. Матеріали міжрегіональної науково-практичної конференції 15-17 грудня 1992 р.- Рівне: РДП, 1992, с. 68.

12. Трудовое обучение как средство воспитания школьников в духе мира// Воспитание учащихся в духе мира и новое политическое мышление. Материалы международной научной конференции. Ровно, 19-22 сентября 1990 г. - Ровно: РПИ, 1990, с. 108-109.

13. Формирование культуры труда в условиях рыночной экономики// Проблемы социологии профессионального образования рабочих. Тезисы научно-практической конференции. - С.-Петербург, 1993, с. 112-113.

14. Роль труда в идейно-политическом воспитании школьников// Формы и методы идейно-политического воспитания учащейся молодежи. Тезисы докладов межвузовской научно-практической конференции. Ровно, 19-20 октября 1989 г. - Ровно: РПИ, с. 50

15. Эстетическое воспитание младших школьников на уроках труда// Формы и методы идейно-политического воспитания учащейся молодежи. Тезисы докладов межвузовской научно-практической конференции. Ровно, 19-20 октября 1989 г. - Ровно: РПИ, 1990, с. 144.

16. Ідеї української народної педагогіки в спадщині В.О. Сухомлинського// Використання педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського в навчально-виховному процесі школи і вузу. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. - Рівне: РДП, 1993, с. 23.

17. Підготовка студентів педагогічного факультету до прове-

лення занять з трудового навчання // історія і сучасність педагогічної освіти на Україні. Тези науково-практичної конференції. - Глухів: ГДП, 1994, с. 117.

18. Формирование познавательных интересов учащихся на уроках трудового обучения // рыночная экономика и педагогический процесс. Тезисы научно-практической конференции. - Ставрополь: СКЭБ, 1993, с. 47-48.

19. Эстетическое воспитание в педагогическом наследии В.А. Сухомлинского // В.А. Сухомлинский - выдающийся педагог-новатор. Тезисы областной межвузовской научно-практической конференции. - Ровно, 1988, с. 32-33.

20. Воспитание учащихся в духе мира // Воспитание учащейся молодежи на идеях мира в учебно-воспитательном процессе школы и педвуза. Тезисы докладов межвузовской научно-практической конференции / Ровно, 15-17 мая 1989 г. / . - Ровно: РПИ, 1989, с. 116-117.

21. Из опыта воспитания общественной активности подростков на идеях мира // Вопросы воспитания учащихся в духе мира. Тезисы докладов межвузовской научно-практической конференции / Ровно, 15-17 мая 1989 г. / . - Ровно, 1989, с. 46-49.

22. Формирование культуры труда во внеклассных занятиях по труду // Внеклассная работа по воспитанию учащихся в духе мира. Тезисы научно-практической конференции. - Ровно: РПИ, 1990, с. 52-53.

23. Розумове виховання школярів в творчій спадщині В.О. Сухомлинського // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції " В.О. Сухомлинський - видатний український педагог". - Рівне: РДПІ, 1993, с. 113.

24. Гуманізація вищої педагогічної освіти// Педагогіка миру в навчально-виховному процесі школи і вузу. Матеріали міжзівської науково-практичної конференції. - Рівне: РІЕІ, 1995, с. 71-72.

Lisovaya S.V. Pedagogical principles for the formation labour's culture of the basic school pupils in the process of the working training and education.

Dissertation on receiving a higher degree of a Doctor of Sciences in pedagogics, speciality 13.00.01-theory and history of Pedagogics.

Institute of Pedagogics of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 1996.

The present Dissertation regards the methodical principles and practical state of the investigated problem in the philosophical, psychologo-pedagogical and methodical literature; examines the methodical system for the formation of the working's culture for the basic school pupils in the process training and education; offers the model of higher school's education, with may be used as a systematic methodological base for the determination the questions of the vocational education for the future teachers of the basic school and teachers of working education (according to the subjects of the assistant work).

The Dissertation contains the results of the experimental researches; determined the system of the clear apparatus of the culture's work, his structure and nature; elaborated the conception of the problem and methods of the forming labour's culture of the pupils; pointed the results of the research and their inculcation in the practice.

Лисовая С.В. Педагогические основы формирования культуры труда учащихся основной школы в процессе трудового обучения и воспитания.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук, ІЗ.00.01 - теория и история педагогики.

Институт педагогики АПН Украины, г. Киев, 1996.

В диссертации освещаются методические положения и практическое состояние исследуемой проблемы в философской, психолого-педагогической и методической литературе; рассматривается методическая система по формированию культуры труда учащихся основной школы в процессе трудового обучения и воспитания; представлена модель вузовского обучения, которая может быть использована как системная методологическая основа, для решения вопросов профессиональной подготовки будущих учителей начальных классов и учителей трудового обучения / по тематике обслуживающего труда/.

Диссертация содержит результаты экспериментальных исследований: определена система понятийного аппарата культуры труда и определена ее структура и сущность; разработана концепция проблемы и методика формирования культуры труда учащихся; показаны результаты исследования и внедрение их в практику.

Ключові слова: культура праці, елементи культури праці, навчальна трудова діяльність, проблемне навчання.

030218

AB 35.351